

ПРОФЕСІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Постановка проблеми. ХХІ століття висуває нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей: висококваліфікованих, конкурентоздатних, які вміють швидко пристосовуватись до змін та орієнтуватися у навколишній дійсності, мають достатній інтелектуальний потенціал, відповідні фізичні якості (витривалість, гнучкість, сила), і так як значний успіх їхньої діяльності залежить від налагодження комунікативних зв'язків, то вільно, нормативно й зразково користуватися мовою свого фаху, базовими компонентами якої є термінологія. Відповідальність за їх формування покладається на ВНЗ. Але аналіз сучасної теорії та практики мовленнєвої підготовки студентів ВНЗ нашою думкою, що на нині ще недостатньо розроблено теоретичні засади формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх економістів та не достатньо обґрунтована роль термінології у професійній підготовці фахівців. Це і стало причиною вибору теми нашого дослідження.

Аналіз попередніх досліджень. Проблемі формування професійно-термінологічної компетентності присвячені дослідження: М. Бахтіна (проблеми комунікації), Г. Бондаренко (методика навчання студентів економічних спеціальностей української наукової термінології), О. Васічкиної, І. Куламіхіної (технології розвитку комунікативної компетентності економістів), О. Загородна (формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій), К. Кірей (формування професійних знань майбутніх фахівців економічного профілю), Г. Онуфрієнко (проблема професійної мови й формування мовно-професійної компетентності майбутніх фахівців з економіки), В. Черевко (комунікативна компетентність майбутнього менеджера).

Водночас зауважимо, що важливий внесок у розробку питань формування термінологічної лексики зробили Є. Копіца, Н. Костриця, Л. Лучкіна, В. Михайлюк, Л. Прокопенко, Т. Рукас, Н. Тоцька та ін.

Мета статті полягає у визначенні змісту поняття «професійно-термінологічна компетентність» та виділенні її структурних елементів, що мають бути сформовані у студентів економічних спеціальностей під час вивчення фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових праць дають підстави стверджувати, що нині, незважаючи на актуальність такого напрямку роботи, мало досліджено поняття професійно-термінологічної компетентності та його сутності, зокрема, під час підготовки майбутніх економістів. Досить влучно, на нашу думку, про термінологічну компетентність висловився М. Гуць [3, с. 6]. Але у своєму визначенні основний акцент він робить на відповідності професійній діяльності, на розвитку особистісних якостей необхідних для досягнення успіху, водночас, фаховій термінології відводить роль допоміжного інструменту, який забезпечує досягнення вищезазначених цілей. Тематика нашого дослідження передбачає навпаки – відведення головної ролі формуванню професійної термінології, як основної цілі навчання студентів, а результатом виступає успішна професійна діяльність в сфері економіки.

Отже, ми пропонуємо використовувати наступне визначення: «професійно-термінологічна компетентність студентів економічних спеціальностей» – це сформована здатність влучно та доцільно використовувати фахові терміни, знання з логіки висловлювань та структури формулювань, набуті вміння та навички граматично правильно будувати речення та власний діалог у ситуаціях професійного спілкування, прислуховуючись досвідом, отриманий під час вивчення дисциплін економічного

спрямування у вищому навчальному закладі, при цьому мотивуючи себе відповідністю обраному фаху та високими результатами в професійній діяльності і розуміючи, що запорукою успіху є постійне відпрацьовування навичок та саморозвиток особистості.

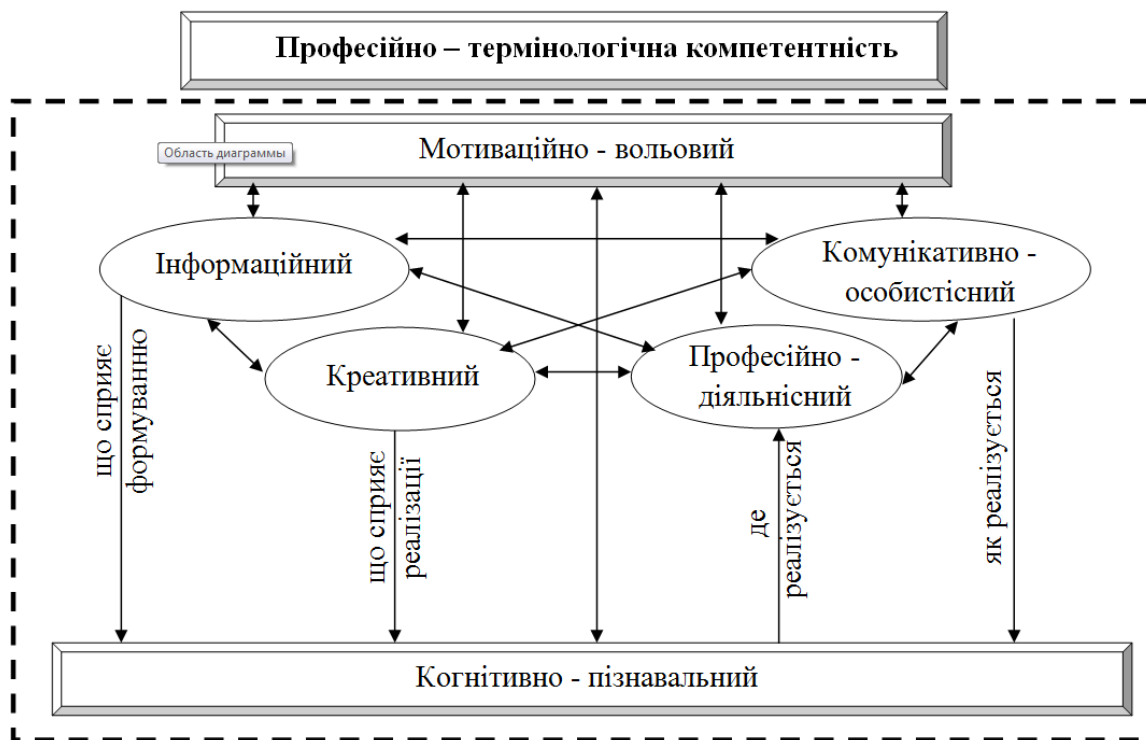
Ми вважаємо доречним у сформульованому нами означенні конкретизувати складові фахової термінології, якими має володіти майбутній фахівець.

Намагаючись розробити структуру професійно-термінологічної компетентності (ПТК) майбутніх економістів, вважаємо за необхідне використати у своєму дослідженні ґрунтовні висновки вітчизняних та зарубіжних учених, щодо означення та структурування професійної компетентності (Е. Бондарева, О. Булавенко, П. Горкуненко, Л. Дибкова), професійно-комунікативної (Л. Вікторова, О. Загородна, В. Черевко) та мовленнєвої компетентностей фахівців економічних спеціальностей (Н. Бородіна, В. Борщовецька, В. Василевич, Є. Копіца, М. Лісовий). Зокрема, Л. Вікторова у своєму дисертаційному дослідженні пропонує у структурі ПТК аграрників виділяти: мотиваційний, комунікативний, рефлексивний та когнітивний компоненти [2, с. 66]. Ми притримуємось її класифікації, але вважаємо за потрібне розширити структуру ПТК студентів економічних спеціальностей і подати її у вигляді системи взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, які розглядатимуться як одне ціле (рис. 1.1):

- когнітивно-пізнавальний;
- мотиваційно-вольовий;
- інформаційний;
- комунікативно-особистісний;
- професійно-діяльнісний;
- креативний.

Кожен із компонентів є необхідною умовою формування іншого компонента, виступаючи у ролі допоміжного інструмента, середовища чи способу реалізації основних складових.

– Першою складовою структури ПТК майбутніх економістів є **мотиваційно-вольвий компонент**. На нашу думку, даний компонент є індивідуальним і формується під впливом наших думок, переконань, принципів та бажань. Сюди також належать вольові та ціннісні якості особистості. Одразу ж варто зазначити, що незважаючи на полеміку та численні дискусії у наукових колах стосовно ототожнення понять «мотив» та «мотивація», ми розмежовуємо ці питання, вважаючи поняття «мотивація» ширшим від «мотиву». У сучасній психології поняття «мотивація» використовується в двох значеннях: як показник факторів, які визначають поведінку людини (потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення та ін.), і як характеристика процесу, який стимулює та підтримує поведінкову активність на певному рівні [1, с. 200].

Рис. 1. Структура професійно-термінологічної компетентності студентів економічних спеціальностей

Зазначимо, що процес засвоєння професійної термінології може протікати зі свідомою вмотивованістю або несвідомою, мотивація може бути внутрішня та зовнішня. На нашу думку, мотивація під час засвоєння термінології має бути внутрішня, спрямована на підвищення власного розумового, професійного, морального рівня, отримання внутрішнього задоволення собою від досягнення успіхів, на гарне виконання своїх посадових обов'язків, на формування себе як компетентної особистості, професіонала, кваліфікованого працівника, тобто навчання спрямоване на власний розвиток, а матеріальні блага виступають лише як результат роботи над собою.

Відповідно пропонуємо виділяти наступну сукупність мотивів вивчення професійної термінології студентами-економістами, формуванню яких потрібно сприяти під час вивчення фахових дисциплін: комунікативний мотив, мотив успіху в професійній діяльності, мотив інтелектуального та пізнавального розвитку, мотив самоствердження, мотив саморозвитку та самовизначення, мотив отримання матеріальної винагороди, мотив збагачення мови, мотив співробітництва, мотив орієнтації у мінливому економічному світі

Виділення *професійно-інформаційного компонента* зумовлено переходом до чергового етапу розвитку суспільства, інформаційного. Однією з вимог до майбутнього фахівця на ринку праці є володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, комп'ютерними системами загалом у навчальній та професійній діяльності. Тому ми вважаємо за потрібне виділити наступні знання та вміння (компетенції) сучасної комп'ютерної технології, якими має володіти майбутній фахівець:

- знання окремих принципів організації та функціонування окремих пристроїв і комп'ютера в цілому;
- знання основних можливостей систем управління базами даних та вміння їх використовувати для вирішення певних професійних питань;
- вміння працювати з текстовими та графічними редакторами, електронними таблицями, найпростішими утилітними програмами;

- знання основних якостей операційних систем та вміння їх використовувати для виконання операцій з файлами;
- знання про локальні та глобальні мережі;
- вміння користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями (електронна пошта, використання он-лайн відеозв'язку, листування в чаті);
- знання принципів і методів отримання, пересилання, публікації в мережі Інтернет, створення мережових WEB-сайтів;
- знання та вміння отримання, обробки, зберігання, передачі та використання інформації на різноманітних носіях;
- уміння користуватися програмою для математичних обчислень Mathcad та професійними програмами (1 С-бухгалтерія, Power Point);
- знання методів та алгоритмів обробки економічної інформації.

Наступний компонент, який має вагоме значення в оцінюванні сформованості ПТК майбутніх економістів є **професійно-креативний компонент**. Керівники великих підприємств при прийнятті на роботу, віддають перевагу тим особистостям, які здатні самостійно діяти і творчо мислити, генерувати оригінальні ідеї, оперативно приймати нестандартні, водночас оптимальні рішення, знаходити нові способи вирішення проблем, бути наполегливими у досягненні поставленої мети, а також мати творчий підхід до обробки великих масивів інформації з подальшою її презентацією у короткій, доступній формі з використанням професійної лексики. Дані вимоги повністю відповідають креативному фахівцеві, продуктивність праці якого висока, який має можливість створювати нові знання та уміє вчасно відмовитися від сформованих штамтів та застарілих схем. Досить цікавим є дослідження Л. Мацепури [5, с. 14], яка займалася вивченням дидактичних умов формування креативної особистості майбутнього економіста, стверджуючи, що використання проблемно-ситуаційних та імітаційно-ігрових технологій під час навчання студентів у ВНЗ дасть можливість сформувати творчу особистість, яка має більше переваг на сучасному конкурентному ринку праці.

Наступним компонентом ПТК майбутніх економістів є **когнітивно-пізнавальний**. Основною складовою даного компонента є знання. В українському педагогічному словнику, за редакцією С. Гончаренка, категорія «знання» розглядається як особлива форма процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності [6, с. 137]. Відповідно до структури побудови нашого дослідження, ми у даному компоненті виділяємо наступні компетенції, які потребують посиленої уваги при їх формуванні: знання про професійну діяльність, знання про мову та термінологію зокрема, знання про професійне спілкування та знання з ведення ділової документації.

Цінність **комунікативно-особистісного компонента** для майбутніх економістів необхідно підкреслити, оскільки їхня робота пов'язана з налагодженням комунікативних зв'язків з колегами, керівництвом, партнерами, вирішенням проблемних ситуацій економічного характеру із замовниками та клієнтами. Професійні обов'язки спонукають до постійних проведення переговорів, дискусій, спілкування з колегами, керівництвом, партнерами. Це вимагає від майбутніх економістів обирати оптимальні способи спілкування в ситуації взаємодії, логічно доводити свою точку зору і відстоювати позиції, конструктивно вирішувати протиріччя, що виникають, грамотно та правильно висловлюватись, уміло оперувати професійною термінологією, вміти пояснити і донести інформацію до клієнта.

Особистісна складова ПТК майбутніх економістів розглядається нами як сукупність його особистісних та професійно важливих якостей, які впливають на здійснення ним професійної діяльності. У даний час не має чітко сформованих вимог до особистісних рис характеру економіста. В залежності від професійного напрямку віддають перевагу тим чи іншим рисам. Серед особистісних якостей фахівців слід відзначити здатність особистості до самоаналізу та самооцінювання своєї позиції. У своєму дисертаційному дослідженні О. Загородна відводить даним компонентам заключну роль у процесі формування

професійно комунікативної компетентності фахівця і стверджує, що самооцінка полягає у самоконтролі студентів, їхній саморегуляції, самостійній експертизі власної діяльності та у самостимуляції [4, с. 50]. Ми дотримуємось тієї ж думки і хочемо зазначити, що самооцінка дає можливість людині побачити не лише сильні та слабкі сторони їх роботи, а також дає можливість осмислити отримані результати та виробити самостійний план подальших дій своєї професійної діяльності. Слід враховувати і те, що людина починає себе оцінювати лише під час професійної діяльності та під час міжособистісного спілкування.

Відомий факт, що знання без практики, тобто без використання у професійній діяльності є недовготривалими, сухими, їх важко сформувавши і розуміння їх необхідності затьмарене. Отже, дані факти вказують на необхідність виділення ще одного компонента в структурі ПТК студентів економічних спеціальностей, а саме **професійно-діяльнісного**. Даний компонент характеризується вмінням використовувати професійну термінологію та вмінням спілкуватися.

Фахівець економічної спеціальності повинен вміти доцільно і правильно використовувати термінологічні одиниці в усному та писемному мовленні, вміти будувати висловлювання, вміти швидко перефразувати, вміти використовувати професіоналізми.

Що ж стосується спілкування, то ефективна комунікація є запорукою продуктивної взаємодії. Процес спілкування передбачає наявність комунікатора (мовця), комунікативного поля (місця та умови передачі інформації між комунікантами) та комунікативного каналу (способів передачі інформації).

Висновки. Можна стверджувати, що нині у наукових дослідженнях немає чітко окресленого визначення ПТК студентів економічних спеціальностей та визначеної її структури. Після аналізу педагогічної, психологічної, лінгвістичної та методичної літератури нами було сформульоване власне розуміння досліджуваної якості та виділено шість компонентів, від яких залежить формування професійно-термінологічної компетентності: *когнітивно-пізнавальний, професійно-діяльнісний, мотиваційно-вольовий, комунікативно – особистісний, інформаційний та креативний компоненти*.

Окреслене нами трактування ПТК та структура професійно-термінологічної компетентності студентів економічних спеціальностей дали можливість визначити дійсний стан сформованості досліджуваної нами якості.

Література:

1. Баклицький І. Психологія праці. - 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 655с.
2. Вікторова Л. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. Вікторова. – К., 2009. – 257 с.
3. Гуць М. Українська мова у професійному спілкуванні: навчальний посібник / М. Гуць, І. Олійник, І. Ющук. - К.: Міжнародна агенція «VeeZone», 2004. – 336 с.
4. Загородна О. Формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій: дис. канд. пед. наук: 13.00.04/ О. Загородна; Вінниц. держ. пед. ун-т. імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 254 с.
5. Мацепура Л. Дидактичні умови формування креативної особистості майбутнього економіста в процесі гуманітарної підготовки : авторефер. дис. канд. пед. наук: 13.00.09/ Л. Мацепура. – Кривий Ріг , 2009.- 24 с.
6. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

Стаття присвячена визначенню сутності поняття « професійно – термінологічна компетентність майбутніх економістів » та виділенню її основних складових, формування яких здійснюється у процесі вивчення фахових дисциплін під час навчання у ВНЗ та які сприяють розвитку професіоналізму, як мети та результату професійної підготовки.

Ключові слова: компетентність, креативність, професійно-термінологічна компетентність економіста, структура.

Даная стаття посвящена определению сущности понятия «профессионально-терминологическая

компетентность будущих экономистов» и выделению ее основных составляющих, формирование которых осуществляется в процессе изучения профессиональных дисциплин во время учебы, и способствуют развитию профессионализма, как цели и результата профессиональной подготовки.

Ключевые слова: компетентность, креативность, профессионально-терминологическая компетентность экономиста, структура.

This paper focuses on the definition of the essence of the concept of «professional - terminological competence future economists» and the release of its basic components, the formation of which is in the process of professional disciplines while studying at the university and that promote professionalism, as the purpose and outcome of training.

Keywords: competence, creativity, professional competence of economist terminology, structure.